

balzak i marks o seljacima

cvetko kostić

filozofski fakultet
univerziteta u beogradu,
beograd, jugoslavija

Uparedna analiza Balzakovog dela »Seljaci« (1846, 1852) i Marksovog dela »Osamnaesti brimer Luja Bonaparte« (1852) podeljen je na tri dela: Balzakova analiza prilika na selu, Marksova analiza prilika na selu, te sličnosti i razlike tih analiza. Predmet i jednog i drugog dela jeste francusko se'o i seljaci polovinom prošlog veka. U njima se prikazuju procesi kroz koje je prošlo francusko selo od revolucije (1789) i razni uticaji koji se na selu ukrštaju u to doba, oštra klasna borba na selu i nesnalazljivost raznih kategorija seljaka u toj borbi. Oba su se autora služila sličnim metodom: neposrednim posmatranjem i analizom istorijskih dokumenata. Razume se da u njihovim delima ima i razlika; one leže u različitoj prirodi njihovih dela. Balzakovo delo je literarne a Marksovo naučne i ideološke prirode; Balzak je konzervativac i prosto ne vidi izlaze iz teškog stanja, a Marks i ovde, kao i inače, vidi izlaze iz teškog stanja u klasnoj borbi kao krajnjem cilju oslobođenja seljaka od svih stega koje im je nametnuo kapitalistički poredak.

primljeno rujna 1980.

61 rasprava

→ Poznate su Engelsove reči kako je »iz Balzakovih dela saznao čak i u pogledu pojedinosti više nego iz knjiga svih profesionalnih istoričara, ekonomista, statističara toga vremena skupa uzetih«. Isto tako i Marks se pozivao na Balzaka u svojim spisima, osobito onima o francuskom selu. Istina, od početka ovog veka pa i prije, intelektualci u Francuskoj sve se više interesuju za život na selu i za seljaka. Ovo interesovanje nije opadalo, iako se broj seljaka polako smanjivao. Na primer, još 1846. oni u Francuskoj čine 77% stanovništva. Ali, porast industrije, podizanje železnice i gradova u drugoj polovini prošlog veka, izmenio je još više nego prije odnose između sela i grada. Između ostalog, samo u razmaku od jednog veka, između 1846. i 1946. gradsko stanovništvo u ovoj zemlji poraslo je od 23% na 53% ukupnog stanovništva.

Taj prelomni period u životu seljaštva Francuske naročito se jasno odražava u Balzakovom delu (**Les paysans**, 1845, 1852). O svome metodu on sam kaže: » Ja proučavam život mojega doba i objavljujem ovo delo; cilj ove studije strahovito istinite ukoliko društvo htedne da od humanizma stvara princip umesto da ga smatra kao slučajnost, jeste da predstavi glavne tipove jednog naroda koji tolika pera zaboravljaju tražeći nove predmete. O zločinima su se pevale pesme, prema dželatima su srca bila puna sažaljenja... Jasno je da nijedan od tih Erostrata nije imao hrabrosti da ode u

udaljenija sela radi toga da prouči veliku zaveru, večitu zaveru onih koje mi još uvek zovemo slabima protiv onih koji sebe smatraju jakim, zaveru seljaka protiv bogataša . . . Ovim se ide samo na to da se otvore oči, ne današnjem zakonodavstvu, nego sutrašnjem. Usled demokratskog vrtloga kojemu se pridaje i predaje toliko slepih pisaca, zar nije bitna potreba naslikati jednom tog seljaka koji onemogućava da se zakon primenjuje, svodeći svojinu na nešto što postoji i ne postoji, ovde ćete videti tog neumornog podrivača, tog glodara koji rasparčava i deli tle, koji ga raspodeljuje i secka jedno jutro zemlje na sto komada a koga na taj pir snažno poziva sitna buržoazija i od njega stvara u isti mah i svog pomagača i svoj plen. Taj nesocijalni element koji je stvorila revolucija progutaće jednog dana buržoaziju kao što je buržoazija progutala plemstvo.«

Taj proces rasparčavanja i deljenja zemljišta »jednog jutra na sto komada« a »koga na taj pir poziva sitna buržoazija i od njega stvara i svog pomagača i svoj plen u isti mah« obradio je Marks gotovo u isto vreme u svom radu **Osamnaesti brimer Luja Bonaparte** (1852). On je »tačno poznavao francusku istoriju« i to mu je mnogo pomoglo za njegovu analizu.

Pobedonosnom hodu buržoazije ka vlasti na putu su se tada našli seljaci. Evo što je bilo sa njima prema Engelsu: »Francuska je zemlja u kojoj su se više nego drugde istorijske klasne borbe svaki put vodile do konačne odluke, pa su tu i promenljivi politički oblici u kojima se one kreću i kojima se sažimaju njihovi rezultati izraženi u najširim potezima. Središte feudalizma u srednjem veku, uzor zemlja jedinstvene staleške monarhije u doba Renesanse, Francuska je u velikoj revoluciji uništila feudalizam i utvrdila čistu vladavinu buržoazije u tako klasičnom vidu kao nijedna druga evropska zemlja. A i borba proletarijata, koji se uzdiže, protiv vladajuće buržoazije ovde se pojavljuje u tako akutnom obliku kakav je drugde nepoznat.«

Engels dalje objašnjava da je » . . . to bio razlog zbog čega je Marks s osobitom ljubavlju studirao ne samo proteklu istoriju, nego pratio i savremenu u svim pojedinostima, skupljao materijal za buduću upotrebu i zato ga događaji nikad nisu iznenadili.«¹⁾

Prema tome, gotovo istovremeno, u istoj zemlji i u istoj društvenoj sredini bave se ova dva snažna mislioca sudbinom seljaštva. U ovome radu ispituje se šta su oni videli u selu svoga vremena u Francuskoj i kakve su zaključke izveli. U ovom radu najpre govorimo o stavovima Balzaka o seljaštvu a zatim o stavovima Marksa.

II

Već sami naslovi pojedinih poglavlja u »Seljacima« dovoljno pokazuju da Balzak izvrsno poznaje pojedine institucije sela i tipolo-

giju seljaka. Takva su, primera radi, poglavlja »Krčma«, »Jedna priča o lopovima«, »O mediokratiji«, »Kako je krčma skupština prostoga sveta«, »Seoski lihvar«, »Šuma i žetva«, »Seljačke vrline« itd.

Balzak daje sledeći stereotip seljaka. »Seljak voli svoj dom, nagon-ski, kao što životinja voli svoje gnezdo ili svoju jazbinu, i taj se nagon jasno ogleda u rasporedu njegove kolibe. Pre svega, prozori i vrata su okrenuti severu; kuća je podignuta na maloj uzvišici, na najoceditijem mestu jednoga vinograda, mora biti zdrava... Dole duž staze, pruža se seljačka ograda od kolja, koja se ne vidi od žbunja i kupine. Naslonjena na vinovu lozu, pod koju su nahereni stolovi i grube klupe pozivaju putnike da sednu, pokriva je svojim krovom od lišća prostor koji tu kolibu deli od puta. Iza kuće, gornji deo padine je obrastao ružama, šebojem, i ljubičicama, svim cvećem koje ne staje novaca. Bršljan i jasmín pričvrstili su svoje rašljike za krov, već pokriven mahovinom, iako nije davnašnji.«

Uza samu kuću, seljak gradi staju za dve krave. »Pred tom zgradom od trošnih dasaka, ugaženo zemljište služi kao dvorište, a u jednom uglu, vidi se ogromna gomila smeća. S druge strane kuće i hladnjaka oslonjen na dva stabla od drveta podiže se trem pokriven krovom za ostavu vinogradskog alata, prazne buradi i snopova pruća. Kući pripada od prilike jedan lanac zemlje ograđen živicom i pun vinove loze... Nekoliko drveta, badema, šljive i kajsije uzdiže svoja tanka stabla u tom ograđenom prostoru. Između čokota, najčešće se sadi krompir ili pasulj... Toj kući pripada jedan mali komad zemlje još vlažan i nizak, pogodan za sađenje kupusa i luka, te omiljene zeleni radničke klase...«

Posude u seljačkoj kući veoma je siromašno. Ono »... se sastoji iz dva suda u kojima se gotovi sve, jedne peći i gvozdene kazana, i još dve ogromne šerpenje okačene o zid iznad jednog malog ognjišta... Jedan veliki zemljani čup; umesto srebra, drvene ili kalajne kašike, zemljani čanci, spolja mrki a iznutra beli, ali olupani i uvezani žicom; najzad, oko teškog stola stolice od belog drveta, a umesto poda nabijena zemlja. Svakih pet godina krečili su se belom bojom zidovi i tanke grede na tavanici o kojima su visili slanina, venci luka i vreće u kojima seljaci drže žito. Pored naćvi, u jednom starinskom ormaru od orahovine drži se nešto rublja, preobuke, i prazničnih odela svih članova porodice.« Rad i sredina čine da je seljaku »... okorelo lice koje je svojstveno ljudima koji žive pod vedrim nebom, naviknutim na promene u atmosferi koji podnose najveću hladnoću i najveću žegu kao i svaku drugu muku, koji takoreći štave svoju kožu, a od svojih živaca grade spravu za odbranu od fizičkog bola.«

Za posednike zemlje seljaci su »stoka« i tako se prema njima i odnose, a seljaci im odgovaraju mržnjom. To omogućava i pozitivno pravo jer: »Zakon, onakav kakvog ga zakonodavac danas izdaje, nema svu moć koja mu se pripisuje. On ne važi podjednako za čitavu zemlju, nego se u svojoj primeni menja tako da opovrgava svoje osnovno načelo. Ta činjenica se javlja više ili manje očigledno u svim vremenima... Čim neko mesto pređe izvestan broj stanovnika, način uprave se menja. Ima otprilike sto gradova u Francuskoj gde se zakoni primenjuju u svojoj snazi: ali, u ostalim

krajevima Francuske, u kojima se razume samo neposredna potreba, ljudi se trude da izbegnu sve što može da ih dostigne. Zato se u polovini Francuske otprilike, nailazi na otpornu snagu koja izigra svaki zakonski postupak, upravni ili sudski.«

Takav poredak »treba nazvati »mediokratijom«. Ona je pripremila »podmuklu prevlast malograđanstva«. Balzak analizira čitav proces kako su nesavesni pojedinci zasnovali na selu svoju stvarnu vlast u mediokratiji, potčinjavajući sebi ne samo sve seoske institucije nego i ličnost samog seljaka.

To se posebno uočava analizom prilika i analizom seoskih ustanova kao što su: krčma, brak, porodica i sl.

Seoska **krčma** je »skupština prostog naroda«. Tu se uz potrošnju velikih količina alkohola skupljaju seljaci. Oni su mahom iskvareni, nepoverljivi, solidarni u podvalama ljudima iz grada. Retki su među njima čestiti ljudi, ali ih ima. Jedan od njih je »seoski mudrac« i Balzak ne žali lepe reči da bi opisao njegovu ličnost. »Taj starac, izvanredno čist, i pored svoje neimaštine, nosi uvek čaksire, debele vunene čarape, potkovane cipele, takozvani francuski kaput sa velikom pucadi, koji uvek nose stari seljaci i mekani šešir sa mekanim obodom; ali običnih dana, ima na sebi plavi čojani kaputić sa toliko zakrpa da je bio nalik na vez...«

Nasuprot ovom pozitivnom stereotipu seljaka nacrtan je negativni stereotip seoskog lihvara. Seoski lihvar je »izvanredno zanimljiv tip, kakav se vidi samo u Francuskoj i koji još ničija kičica nije pokušala da naslika«. On zatim istražuje poreklo i razvoj ove pojave. Već posle revolucije od godine 1789. na francuskom selu njoj su bila otvorena vrata: privatne zemljišne parcele, kapitalistički razvitak, potreba sela za novcem, žed pojedinaca za lakim bogatstvom, bile su samo neke od uzroka ove pojave. Sama ličnost seoskog lihvara reljefno je ocrtana: »Njegove sivkaste oči, gotovo sakrivene kapcima sa isprepletenim žilicama, bile su stvorene za igru licimerstva. Dva pramena kose neodređene boje, tako retke da nije pokrivala kožu, lebdela su iznad širokih, uspravnih ušiju, a to je crta koja otkriva svirepost u moralnom pogledu, ako ne pokazuju ludilo. Usta vrlo velika s tankim usnama, odavala su da mnogo jede...«

U porodici on je pravi despot: »Nikad proroka koga njegova okolina smatra za boga, nisu slušali tako slepo kako su slušali njega u njegovoj kući...« Pored supruge on ima i lepu služavku »pravo remek delo fine nestašne, privlačne lepote, koja zaslužuje vojvodsku krunu«. Ali »on se nije držao jedino nje,« nego je »kao poverilac seljaka koji su kupovali zemlju za koju nisu imali dovoljno novaca načinio svoj harem od doline, nedajući ništa drugo sem odlaganja prodaje za ono prolazno blago koje guta bogatstvo tilih staraca.«

Balzak zatim opširno slika ne samo pojedine tipove seljaka, nego i oštru klasnu podelu na selu. Vlasnici velikog poseda su grof i grofica i oko njih se grupišu »župnik, žandarmerijski oficir i podoficir i seoski kmet«. Njima su nasuprot seoski lihvar »nekadašnji benediktanac«, notar, apotekar, poreznik, sudija i njihove supruge i

i drugi koji čine »prvo društvo«. To je grupa svesna svojih interesa, koja eksploatiše seljaka ali koja je neprijateljski raspoložena i prema vlasniku i njegovim prijateljima.

Zato između sela i njih postoje tesne veze ali to nisu veze saradnje, nego su antagonističke i eksplatatorske. Članovi ovog »prvog društva« su ujedno bezdušni birokrati, koji selo smatraju svojim »lovištem« za bezobzirnju eksploataciju. Oni imaju i svoje »poverenike« po selu i tačno su obavešteni o svakoj promeni u njemu. Na dnu društvene lestvice sela nalazi se seoska sirotinja. Njeno poreklo je različito. Čine je posednici sa veoma malo zemlje i oni koji je uopće nemaju. U njoj su razvijene sve vrste anomija, a najčešće su krađe, razbojništva, prevare, silovanja itd. Sirova snaga i bezobzirnost cene se u toj sredini, a naročito se ceni krađa i pljačka velikog poseda. Uticaj religije a i pozitivnog prava veoma je mali, pa se može reći da ovi ljudi stalno žive u sferi raznih anomija.

III

Tako je Balzakova slika sela i seljaka vrlo mračna.

Model za posmatranje klasne podele na selu za Marksa jeste francusko selo; tu je on postupio metodološki drugačije nego kad govori inače o klasnoj podeli u globalnom društvu. On polazi od postavke da »ipak državna vlast ne lebdi u vazduhu« a da »Bonaparta zastupa jednu klasu, i to najmnogobrojniju klasu francuskog društva — **parcelne seljake**«.

Marks dalje objašnjava ovako: »Kao što su Burboni dinastija velikog zemljoposjeda, kao što su Orleani dinastija novca tako su Bonaparte dinastija seljaka, tj. francuske narodne mase. Ne onaj Bonaparta koji se potčinio buržoaskom parlamentu, nego Bonaparta koji je razjurio buržoaski parlament — on je zastupnik seljaka.« Zatim Marks analizira sastav toga seljaštva ovako: »Parcelni seljaci čine ogromnu masu čiji članovi žive u istim uslovima, ali ne stupaju u raznolike odnose među sobom. Njihov način proizvodnje izoluje jedne od drugih, umesto da ih dovodi do međusobnog opštenja. Izolaciju povećavaju rdava francuska saobraćajna sredstva i siromaštvo seljaka. Njihovo polje proizvodnje, parcelno, pri svom obrađivanju ne daju mogućnost za primenu nauke, prema tome ne omogućuju mnogostranost razvoja, raznolikost talenta, bogatstvo društvenih odnosa.« On dalje ispituje i razloge za to. »Svaka seoska porodica gotovo je dovoljna sama sebi, proizvodi sama neposredno najveći deo predmeta svoje potrošnje i tako sredstva za svoj život dobija više u razmeni s prirodom nego u opštenju sa društvom. Parcela, seljak i porodica; pored toga, druga parcela, drugi seljak i druga porodica. Skup takvih parcela čini selo, a skup sela departman. Tako se velika masa francuske nacije obrazuje prostim sabiranjem istoimenih veličina, kao što krompiri u vreći čine vreću krompira.«

Ta povezanost seljaka među sobom, a zapravo nepovezanost, jeste osnova i njihova slabog položaja u društvu, a posledice toga su veoma značajne. »Ukoliko milioni porodica žive pod ekonomskim

uslovima, koji njihov način života, njihove interese i njihovo obrazovanje odvajaju od načina života, interesa i obrazovanja drugih klasa i njima ih neprijateljski suprotstavljaju, utoliko oni čine klasu. Ukoliko među parcelnim seljacima postoji samo lokalna povezanost, ukoliko istovetnost njihovih interesa ne stvara zajednicu, ne stvara nacionalnu zajednicu, ne stvara nacionalnu sjedinjenost i političku organizaciju među njima, utoliko oni ne čine klasu. Oni su stoga nesposobni da istaknu svoje klasne interese u svoje ime, bilo putem parlamenta bilo putem Konventa. Oni sebe ne mogu zastupati, njih mora drugi da zastupa. Njihov zastupnik mora biti ujedno njihov gospodar, autoritet iznad njih, neograničena vlast koja ih štiti od ostalih klasa i koja im šalje odozgo kišu i sunce.« Zaključak iz ovakva razvoja jeste da »politički uticaj parcelnih seljaka nalazi svoj krajnji izlaz u tome što izvršna vlast sebi potčinjava društvo.«²

Takav model klasne podele seljaka tipičan je za Francusku zbog istorijskog razvoja seljaštva u njoj. S jedne strane, postoje »seljački ustanci u pola Francuske i hajka vojske na seljake i masovna hapšenja i deportacija seljaka«, a s druge strane postoji snažna težnja i državne vlasti da konzerviraju odnose na selu, da seljaka zatvori u njegovu **parcelu** i tako stvori osnovu za produženje buržoasko-vlasti. »Tako je na francuskom selu stupio u toku XIX veka na mesto feudalaca gradski zelenoš, na mesto feudalnih zemljišnih obaveza hipoteka, na mesto aristokratskih zemljoposeda buržoaski kapital.« Na kraju toga procesa, »... seljakova parcela samo je još izgovor koji kapitalisti dopušta da iz oranice izvlači profit, kamate i rentu, ostavljajući seljaku da sam gleda kako će ostvariti platu za svoj rad«.

Uz hipoteke seljakovu parcelu pritiskuje još i **porez**. »Porez je izvor života birokratije, vojske, popova i dvora, ukratko čitavog aparata izvršne vlasti. **Jaka vlada** i jak porez su identični...«

Osim toga, činjenica je da je »parcelni posed po svojoj prirodi pogodan da bude osnova jedne svemoćne i mnogobrojne birokratije«, jer ona kao takva »izaziva direktno uplitanje sa svih strana te državne vlasti i njenih neposrednih organa«. Pored ostalog, to »stvara nezaposleni višak stanovništva, koji ne nalazi mesta ni po selu ni po gradovima i stoga grabi državne službe...«

Seoski popovi i vojska pritiskuju i terete selo, što čini njegov položaj još gorim.« **Popovi** kao sredstvo vladanja samo su jedna od posledica takve vlasti. Sam proces doveo je do sprege birokratije i popova a krajnji rezultat toga je da »pop postaje samo još miropomazno njuškalo zemaljske policije«. Najzad, vojska je pretrpela preobražaj; u revolucionarnoj Francuskoj, ona je »branila novi posed«, u njoj su seljaci prema vani branili svoj posed, veličali svoju tek izvojevanu nacionalnost, pljačkali i revolucionarisali svet. Ali vremena i prilike su se promenili, i neprijatelji seljaka su se promenili i seljaci moraju da brane svoju imovinu ne samo od zaku-

paca nego i od sudskog izvršitelja i poreskog egzekutora. Parcela ne ležu i takozvanoj otadžbini, već u knjizi hipoteka«.

Na dnu društvene lestvice nalazi se kao i obično seoski lumpen-proletarijat«. On živi u krajnjoj bedi svake vrste. Njega tereti osobito jedan od veoma teških problema na selu stambeni problem. Njegovo stanje u Francuskoj toga doba vrlo je bedno. Parcelni posed u tom robovanju kapitalu — a njegov razvoj neminovno vodi tome — pretvorio je »masu francuskog naroda u troglodite; šesnaest miliona seljaka stanuju u brlozima, od kojih veliki deo ima samo jedan otvor, drugi samo dva, a onaj najbolji samo tri otvora«.³⁾

To sve vredi za parcelne seljake, a kako stanuje seoski lumpen-proletarijat ne treba posebno isticati. Ovoj socijalnoj kategoriji pripada mnoštvo seljaka ali oni nisu svesni svoga položaja, zato se u političkoj borbi obično priklanjaju pogrešnoj strani. Zato je i slika francuskog sela polovinom prošlog veka sumorna i vrlo mračna.

IV

Balzak i Marks analizirali su istovremeno socijalne prilike i socijalnu strukturu francuskog sela. Njihov je metod sličan; to je neposredno posmatranje ili historijska analiza. Zato i jedan i drugi koniste sličan postupak za svoje zaključke.

Balzak posmatra, na primer, grupe na selu, u prvom redu porodicu i susedstvo raznih socijalnih kategorija i njihove međusobne odnose i odnose prema gradu. Njegovo ispitivanje i posmatranje ide od konkretnog prema opštem. Tim putem on dolazi do zaključka o teškom položaju seljaka svoga doba, o njihovoj neprosvećenosti, siromaštvu, eksploataciji sela od strane grada, o odnosima na selu, o opadanju uticaja religije na seljaka, o strahovitom mržnji između siromašnih seljaka i drugih slojeva društva. Na selu se formirala posebna klasa imućnijih seljaka, zelenaša, raznih nameštenika, koji žive od seljakova rada i na njegov račun. To je **mediokratija**, koja je svesna svog eksploatatorskog položaja i koja ga ljubomorno čuva.

Na dnu društvene skale nalaze se siromašni seljaci, kojima društvene promene nisu pomogle ili su propali u životnoj borbi. Njih su razne nepravde i borba za goli život veoma ogorčile i oni mrze ne samo svoje eksploatore nego se i među sobom mrze. Među njima je gotovo nemoguće sresti neku pozitivnu ličnost.

Balzak pozitivne zakone doslovno citira kao i državne uredbe, analizira njihov sadržaj i porazni uticaj na seljake. U tom pogledu, on je ne samo pažljiv posmatrač nego i strog naučnik koji ispituje uzroke i posledice društvenih promena. Ali, iako je video mnoga društvena zla kojima su izloženi seljaci u Francuskoj njegovoga doba, on retko ukazuje na izlaze iz tog teškog stanja. Ili ako i iznosi mišljenje kako

3) Isto, str. 124, 125, 129.

da se iz njega izade, on to čini u skladu sa svojom opštom konzervativnom orijentacijom o reformama u društvu.

Naprotiv, Marks ni u jednom trenutku ne zaboravlja svrhu svoje analize; on proučava proces u prošlosti i sadašnjosti i izvlači nužne zaključke za akciju u budućnosti. Zato se njegova analiza o slici sela i seljaka i slaže sa Balzakovom, ali u pogledu daljeg sela i seljaka oni se razilaze. To treba shvatiti, jer su u pitanju ne samo oprečni ideološki stavovi, nego sama priroda njihova dela. Inače, u pogledu analize prilika na selu oni se uglavnom slažu iako upotrebljavaju, što je i prirodno s obzirom na prirodu i svrhu svojih dela, različite termine: mediokratija, lumpen-proletarijat itd.

Uostalom, sam Marks se poziva na Balzakovo delo o seljaštvu ka na objektivnu sliku prilika na selu.⁴⁾

Cvetko Kostić:

Balzac and Marx about Peasants

Summary

An analysis of Balzac's *The Peasants* (1846, 1952) and Marx's *The 18th Brumaire of Louis Bonaparte* (1852) shows that they have much in common. In the first place, the subject of both books is the French village and peasants at the beginning of the last century. They show processes through which the French village passed after the revolution (1789) and the different influences that were at work in it at that time, the great class conflicts in the village and the resourcelessness of peasants of different categories in that struggle.

The article is divided into three parts: Balzac's analysis of conditions in the village, Marx's analysis of conditions in the village, and finally, in the third part, a study of the similarities and differences of those two analyses. That study shows not only many points of similarity and identity, but also that both authors used very similar methods: the direct study and analysis of historical documents.

It is understandable that there are differences in their work: they stem from the different nature of the books. Balzac's work is of a literary, and Marx's of a scholarly and ideological nature; Balzac was conservative and saw no solution for the arduous conditions he depicted, and Marx here also, like in other places, saw a solution in class struggle whose final goal would be the liberation of the peasant from all the hardship imposed upon him by the capitalist system.

Бальзак и Маркс о крестьянах

Резюме

Автором проведен сравнительный анализ произведений «Крестьяне» Бальзака (1846, 1852) и «Восемнадцатое брюмера Луи Бонапарта» (1852) Маркса, показывающий определенную взаимосвязь между этими произведениями. Предметом обеих произведений является обстановка французской деревни и положение крестьян в первой половине прошлого века. В них раскрыты процессы имевшие место в французской деревне после французской революции (1789) которые сыграли значительную роль в общественной жизни этого времени, острая классовая борьба и неспособность различных категорий крестьян к этой борьбе.

Работа состоит из трех разделов. В первом разделе обстоятельства в французской деревне исследованы Бальзаком, во втором разделе эти обстоятельства рассмотрены Марксом, а в третьем разделе автором анализируется взаимосвязь и различия обнаруженные в обсуждении этой проблемы. По мнению автора, кроме обнаруженной взаимосвязи и схожести существуют и общие приемы использованные этими двумя писателями в обсуждении этой проблемы: непосредственное наблюдение и анализ исторических документов.

Однако обнаружены и разногласия связанные в первую очередь с различным характером этих произведений: труд Бальзака — литературное произведение а работа Маркса отличается научно-интелектуальным подходом. Консервативные убеждения Бальзака не позволили ему найти выход из трудного положения, а Маркс, вождь и учитель международного пролетариата видит выход в классовой борьбе как решающем условии освобождения крестьян от эксплуатации и всевластия монополии заложенных в капиталистическом обществе.